

Sygn. akt II Ca 126/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 kwietnia 2017 r.

Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze II Wydział Cywilny Odwoławczy w następującym składzie:

PrzewodniczącySSO Wojciech Damaszkowski /spr/

SędziowieSSO Sylwia Bańka-Mrozewska, SSO Alicja Izydorczyk

ProtokolantSylwia Sarnecka

po rozpoznaniu w dniu 13 kwietnia 2017 r. w Jeleniej Górze

na rozprawie

sprawy z powództwa S. P.

przeciwko M. P. (1)

roszczenia o zachowek

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Rejonowego w (...)

z dnia 6 września 2016 r., sygn. akt(...)

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I w ten sposób, że zasądzoną nim kwotę obniża do 25.750 zł (dwadzieścia pięć tysięcy siedemset pięćdziesiąt złotych), zaś dalej idące powództwo oddala oraz w punkcie II w ten sposób, że zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 4.851,47 zł z tytułu zwrotu kosztów procesu;

II. dalej idącą apelację oddala;

III. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 1.800 zł z tytułu zwrotu kosztów procesu w instancji odwoławczej;

IV. zasądza od S. P. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w (...)kwotę 1.287,50 zł z tytułu brakującej opłaty od apelacji od której pozwany był zwolniony.

Sylwia Bańka – Mrozewska Wojciech Damaszkowski Alicja Izydorczyk

Sygn. akt II Ca 126/17

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Rejonowy w (...), uwzględniając w całości powództwo, zasądził od M. P. (1) na rzecz S. P. kwotę 51.500 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 6 września 2016 roku z tytułu należnego powodowi zachowku oraz kwotę 2.575 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd ten ustalił, że postanowieniem Sądu Rejonowego w (...)z 19.11.2015 roku wydanego w sprawie (...) ustalono, że spadek po zmarłej 11.10.2015 roku M. P. (2) nabyli: mąż S. P., syn M. P. (1) oraz córka spadkodawczyni E. P. po 1/3 części każde z nich. Spadkodawczyni nie pozostawiła po sobie żadnego wartościowego mienia. Na podstawie notarialnej umowy z 10.11.2014 roku M. P. (2) darowała na rzecz syna M. P. (1) prawo własności nieruchomości

w postaci zabudowanej budynkiem mieszkalno - gospodarczym działki gruntu numer (...) położonej w L. przy ul. (...). Jednocześnie darczyńca ustanowił na rzecz męża S. P. nieodpłatną służebność osobistą polegającą na prawie korzystania przez ze wszystkich pomieszczeń na piętrze budynku.

W oparciu o opinię biegłego z zakresu szacowania nieruchomości Sąd Rejonowy określił wartość powyższej nieruchomości na kwotę 309.000 zł, uwzględniając w tym ustanowioną służebność.

W tak ustalonych okolicznościach sprawy sąd pierwszej instancji ocenił powództwo w całości za uzasadnione. Wskazał, że zgodnie z art. 991kc zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy, albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadła przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału czyli tak zwany zachówek. Przy czym jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. Przy czym roszczenie o zachówek może być realizowane przez spadkobierców zarówno ustawowych, jak i testamentowych.

Wyjaśnił dalej sąd, że rozporządzenie majątkiem przez spadkodawczynię w formie darowizn uczynionych przed śmiercią nie pozbawia dziedziczących na podstawie ustawy prawa do dochodzenia swojej części spadku. Zatem S. P. posiadał skuteczną legitymację do żądania zapłaty zachowku. Obliczenie wielkości zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniach z tego tytułu. Z tego względu wartość zachowku określona została według stanu, na dzień sporządzenia darowizny między spadkodawczynią a pozwanym, natomiast wartość z daty sporządzenia operatu szacunkowego. Wartość zachowku określono przy tym na podstawie wyliczeń zawartych w opinii biegłego uznając ją za rzetelną i miarodajną. Zgodnie z art. 991§1 i 2 k.c. oraz art. 1000 k.c. należny powodowi zachówek w wysokości $\frac{1}{2}$ udziału spadkowego stanowił kwotę 51.500zł, którą zasądzono wraz z odsetkami od dnia wyrokowania.

W ocenie Sądu Rejonowego nieuzasadniony był zarzut pozwanego, że w sprawie powinien znaleźć zastosowanie art. 5 kc. Co prawda w orzecznictwie nie wykluczono możliwości zastosowania tego przepisu do miarkowania wysokości roszczeń z tytułu zachowku ale wskazane przez pozwanego okoliczności w postaci : sytuacji materialnej , czy złych relacji z powodem, nie były, zdaniem sądu, wystarczające do uznania, że zachodziły wyjątkowe okoliczności skutkujące zmniejszeniem należnego zachowku.

Z rozstrzygnięciem Sądu Rejonowego nie zgodził się pozwany zaskarżając wyrok w całości zarzucając sądowi nie uwzględnienie okoliczności, że powód posiada prawo służebności do zamieszkiwania w nieruchomości i ponosi jedynie opłaty za energie elektryczną. Ponadto S. P. posiada wysoką emeryturę mundurową z której pokrywa w całości koszty swojego utrzymania a pozwany zarabia minimalne wynagrodzenie. Z tych względów skarżący wnosił o zmianę wyroku poprzez obniżenie zachowku do kwoty 15.000 zł i rozłożenie jej na raty.

W odpowiedzi na apelację powód wnosił o jej oddalenie i obciążenie pozwanego kosztami procesu w instancji odwoławczej.

Sąd Okręgowy zważył co następuje.

Apelacja częściowo zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy podziela zasadnicze ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku i uznaje je za własne. W związku z powyższym nie widzi konieczności ich powtarzania w niniejszym uzasadnieniu (por. wyrok SN z 2011-0303, II UK 133/10, LEX nr 852556), w którym Sąd ten m.in. wywiódł, że w przypadku, gdy sąd odwoławczy oddalając apelację orzeka na podstawie materiału zgromadzonego w postępowaniu w pierwszej instancji, nie musi powtarzać dokonanych ustaleń i rozważań w zakresie oceny dowodów. Wystarczy stwierdzenie, że przyjmuje je za własne. Przede wszystkim na aprobatę zasługuje wycena wartości nieruchomości

przyjęta przez sąd na podstawie opinii biegłego Z. T.. W opinii tej biegły prawidłowo wyliczył także wartość służebności mieszkania należnej S. P. i odjął ją od wartości nieruchomości. W oparciu o właściwe przepisy art. 991§1 k.c. i art. 1000 k.c. sąd pierwszej instancji obliczył prawidłową wartość zachowku według cen z daty orzekania o roszczeniu. Powyższe okoliczności i wyliczenia ani sama podstawa prawna rozstrzygnięcia nie były kwestionowane przez skarżącego. Apelacja w istocie skupiała się na istnieniu takich okoliczności które, zdaniem pozwanego, powinny skutkować obniżeniem wysokości należnego zachowku.

Zarówno w judykaturze jak i doktrynie nie budzi sporu, że realizacja uprawnienia do zachowku stanowi wykonanie określonego prawa podmiotowego. Przepisy dotyczące instytucji zachowku same w sobie nie przewidują możliwości obniżenia wierzytelności z tego tytułu. Natomiast co do zasady w sprawach o zachówek możliwe jest stosowanie art. 5 k.c., na co zwracał również uwagę Sąd Rejonowy (zob. uchwałę SN z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81 OSNCP 1981, nr 12, poz. 228; wyrok SN z 10 grudnia 1996 r., II CKN 20/96, niepubl.; wyrok SN z 4 lipca 2012 r., I CSK 599/2011). W orzecznictwie przyjmuje się jednak, że obniżenie zachowku dopuszczalne jest jedynie w sytuacjach zupełnie wyjątkowych, z uwagi na istnienie szczególnych okoliczności.

W ocenie Sądu Okręgowego w niniejszej sprawie okoliczności takie zachodzą, a żądanie przez powoda zapłaty pełnej sumy zachowku należy uznać jako sprzeczne z zasadami współżycia.

Instytucja zachowku ma przede wszystkim za zadanie zabezpieczenie interesów ekonomicznych osób najbliższych dla spadkodawcy. Jak wynika z notarialnej umowy darowizny M. P. (2) była wyłącznym właścicielem nieruchomości położonej w L. przy ul. (...) w której zamieszkiwała wraz z mężem oraz synem M. P. (1). Uprawnienia powoda do dalszego zamieszkiwania w tej nieruchomości zostały w pełni zabezpieczone poprzez ustanowienie, przez pozwanego, na jego rzecz dożywotniej i nieodpłatnej służebności osobistej polegającej na prawie korzystania przez niego ze wszystkich pomieszczeń położonych na pierwszym piętrze budynku mieszkalnego z używalnością wspólnej klatki schodowej. W zakresie zamieszkiwania uprawnienia powoda uległy zatem nawet wzmocnieniu ponieważ obecnie dysponuje on ograniczonym prawem rzeczowym, a uprzednio przysługiwało mu jedynie uprawnienie do zamieszkiwania w nieruchomości wynikające z art. 28¹ k.r.o.p. S. P. posiada również zabezpieczone potrzeby finansowe. Utrzymuje się bowiem ze znacznej, jak na obecne warunki, emerytury w kwocie 2900 zł. Ponadto pozwany jako syn deklaruje wsparcie dla starszego urodzonego (...), liczącego zatem 88 lat powoda

Zgola odmiennie kształtuje się natomiast sytuacja pozwanego. M. P. (1) urodził się (...) ma zatem obecnie 62 lata. Uzyskuje miesięczne wynagrodzenie w wysokości około 1700 zł, przy czym przewidywany dalszy czas jego aktywności zawodowej wynosi 3 lata. Pozwany prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe ponieważ jego żona zmarła w dniu 17 marca 2016 roku. Ponosi koszty utrzymania nieruchomości w wysokości ponad 500 zł miesięcznie. M. P. (1) nie jest zatem w stanie zaciągnąć znaczącego kredytu na spłatę zachowku należnego jego ojcu. W zasadzie spłata całości zachowku na rzecz S. P. oraz ewentualne jego siostry zmuszałaby pozwanego do sprzedaży nieruchomości. Zbycie jej pozbawiałoby M. P. (1) możliwości zaspokajania potrzeb mieszkaniowych. Ponadto z uwagi na ustanowioną służebność nieruchomość jest trudniej zbywalna i za mniejszą cenę, co uwzględnił biegły w opinii. W istocie jednak sprzedaż nieruchomości nie leży również w interesie powoda, bowiem byłoby zmuszony wówczas zamieszkać z obcymi osobami. Intencją darczyńcy, właścicielki nieruchomości było, jak się wydaje, aby nieruchomość pozostała w rękach najbliższej rodziny.

Roszczenia o zachówek mają za zadanie urzeczywistnienie obowiązków moralnych, jakie spadkodawca posiada względem swoich najbliższych. W przedmiotowej sprawie interesy majątkowe oraz osobiste powoda zostały zabezpieczone. S. P. wskazywał, że kwota zachowku jest mu potrzebna na ewentualne koszty leczenia. Uzyskiwane świadczenia emerytalne oraz zasądzona przez Sąd Okręgowy kwota pozwoli na realizację powyższych potrzeb.

Z wyżej wymienionych względów, mając na uwadze aby z jednej strony zapewnić powodowi prawo do części należnego mu zachowku a z drugiej umożliwić pozwanemu jego realną spłatę bez konieczności sprzedaży nieruchomości Sąd Okręgowy, na podstawie art. 386§1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok poprzez obniżenie zasądzonego roszczenia o połowę do kwoty 25.750 zł a kosztów procesu na podstawie art. 100 k.p.c. do wysokości 4851,47 zł (połowa z

kwoty 9702,93 zł obejmującej 2575 zł opłaty od pozwu, 2310,93 zł koszty opinii biegłego i 4817 zł wynagrodzenie pełnomocnika). Dalej idąca apelacja jako nieuzasadniona podlegała oddaleniu. Na podstawie art. 100 k.p.c. zasądzono od pozwanego na rzecz powoda połowę kosztów zastępstwa prawnego w instancji odwoławczej. Koszty te wynikają z § 2 pkt 5 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.